Miscel·lània del CERE 17, 2005: 233-254

EL PARLAR DE FLIX

DESIRÉE MAS MONTOSA
Secció de Lingüística del CERE

INTRODUCCIÓ

Fins ara el parlar de Flix encara no havia estat estudiat d'una manera autònoma.* Tanmateix, s'havia tractat en alguns treballs —recents— que pretenien estudiar els parlars de la Ribera d'Ebre globalment: l'estudi sobre la pronominalització àtona de Carles Vega i altres autors (1990), l'article sobre els parlars de la comarca del mateix Carles Vega (1993), l'estudi geolingüístic aproximatiu del doctor Pere Navarro (2000*b*).

Els parlars de la Ribera d'Ebre —i, molt en concret, el parlar de Flix— presenten *a priori* un problema d'adscripció. No hi ha unanimitat en els estudis dialectològics publicats fins ara a l'hora de situar els parlars de la comarca en un mateix subdialecte, ja que hi ha parlars que comparteixen característiques amb diferents subdialectes —tortosí i lleidatà— o, fins i tot, dialectes —sud-occidental o valencià.

Tradicionalment, els estudiosos de la dialectologia han tendit a considerar els parlars de la Ribera d'Ebre dins del subdialecte tortosí, que ha estat sempre considerat un subdialecte de transició entre els dialectes nord-occidental i sud-occcidental o valencià. Aquests primers treballs ja constaten la dificultat d'incloure els parlars denominats tortosí en un d'aquests dos subdialectes. Mn. Alcover i Badia i Margarit consideraven el tortosí dins del nord-occidental, mentre que Pere Barnils i Antoni Griera pensaven que pertanyia al sud-occidental.

En els treballs més recents també s'ha destacat el caràcter de transició del tortosí, tanmateix tampoc no hi ha un consens clar a l'hora d'incloure'l en un d'aquests dos dialectes. Joan Veny (1991: 9a ed. 1998) considera els Ports de Morella, el Maestrat, la Ribera d'Ebre, la Terra Alta i el Matarranya, comarques de transició entre el nord-occidental i el sud-occidental.

* Aquest treball es va presentar al X Premi d'Assaig Artur Bladé i Desumvila, convocat pel CERE el 2001.

La *Gran enciclopèdia catalana* (Coromines, 1990) concreta més i divideix la comarca en dues parts lingüísticament diferents. La part occidental la situa dins del subdialecte tortosí i, per tant, la considera un parlar de transició entre el nord-occidental i el sud-occidental; la part oriental també és una zona de transició però entre el català oriental i l'occidental.

M. Àngels Massip (1989) inclou la Ribera d'Ebre dins del subdialecte tortosí, com també ho fa Montserrat Alegre (1991). Però Romi Porredon (1992) la considera plenament dins del nord-occidental. Lluís Gimeno (1986) proposa considerar el tortosí com un dialecte diferenciat dins del català occidental. Tanmateix, aquesta proposta no ha fet fortuna. Jordi Colomina (1999) creu que no hi ha trets distintius suficients per considerar el tortosí un dialecte diferenciat. En canvi, Sistac (1990) generalitza més i defensa el bloc occidental com un diasistema caracteritzat en contrast amb el bloc oriental i refusa les divisions dialectals.

Recentment, diversos autors han centrat els seus estudis en el cas concret de la Ribera d'Ebre. Carles Vega (1993) divideix la Ribera d'Ebre en tres zones: la zona nord-est (la Palma d'Ebre) amb característiques acostades al lleidatà; la zona nord-oest (Riba-roja d'Ebre, Flix, Ascó, Vinebre i la Torre de l'Espanyol) amb característiques tortosines, però també lleidatanes, i la zona sud (Garcia, Móra la Nova, Móra d'Ebre, Tivissa, Benissanet, Ginestar, Miravet i Rasquera) amb característiques del tortosí i el valencià.

Pere Navarro (2000*b*) té en compte els trets qualitativament més importants per inserir els parlars de la comarca dins del dialecte nord-occidental, tot i que fa consideracions sobre alguns parlars. Olga Cubells (2000) assenyala característiques del català nord-occidental i del sud-occidental en el parlar de Garcia.

Així doncs, d'acord amb la bibliografia i a la ubicació geogràfica del poble de Flix, podem afirmar que el parlar de Flix és català nord-occidental. Tanmateix, caldrà veure si es tracta d'un parlar de transició entre el tortosí i el lleidatà o si pertany clarament a un d'aquests dos subdialectes.

MATERIAL I MÈTODES

L'elaboració d'aquest estudi s'ha fet d'acord amb el sistema que habitualment s'utilitza en els treballs geolingüístics: el treball de camp. Aquest estudi parteix d'un treball de camp que es va dur a terme el mes de juliol del 2001 i que va consistir en una sèrie d'entrevistes realitzades a la localitat de Flix a tres persones, que havien de reunir els requisits necessaris per a aquest tipus de treballs: haver nascut en aquest municipi, els seus pares havien de ser també originaris de Flix, haver tingut una escolarització mínima o no haver estat escolaritzats mai i tenir una edat avançada —en aquest cas, més de setanta anys. Era important que els informants complissin aquests trets, perquè d'aquesta manera es podia arribar a caracteritzar el parlar de Flix més genuí i sense interferències com són les de l'escolarització.

Les entrevistes es basaven en un qüestionari que constava aproximadament de setanta entrades i en el qual eren reflectits els diferents nivells lingüístics:

el foneticofonològic —el vocalisme tònic i àton i el consonantisme—, el morfològic —les morfologies nominal i verbal— i el lèxic. El model de qüestionari lingüístic seguia el que utilitza el doctor Pere Navarro, professor de dialectologia de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona.

El mètode de recollida de la informació ha estat l'indirecte: definicions, frases inacabades, contraris i sinònims, mímica... Prèviament, s'havien elaborat un herbari i un àlbum de dibuixos i fotografies per tal de facilitat la tasca de recollida del lèxic. Les entrevistes van ser enregistrades magnetofònicament i posteriorment transcrites fonèticament segons l'alfabet fonètic internacional (AFI), l'inventari de sons del qual és el següent:

i	vocal palatal tancada	dilluns, melic
e	vocal palatal semitancada	ceba, pera
ɛ	vocal palatal semioberta	mel, be
a	vocal medial oberta	patata, bajoca
ɔ	vocal velar semioberta	plou, bou
o	vocal velar semitancada	formatge, por
u	vocal velar tancada	fus, fulla
j	semivocal palatal tancada	moixó, aigua
w	semivocal velar tancada	treure, beure
j	semiconsonant palatal tancada	io, ia
w	semiconsonant velar tancada	meua, quatre
p	bilabial oclusiva sorda	primentó, pasqua
b	bilabial oclusiva sonora	beure, vaca
β	bilabial aproximant sonora	Esteve, escarabat
t	dental oclusiva sorda	tou, tomata
d	dental oclusiva sonora	dissabte, doldre
ð	dental aproximant sonora	vegada, corder
k	velar oclusiva sorda	cavall, coix
g	velar oclusiva sonora	got, galleda
ɣ	velar aproximant sonora	caragol, aguaitar
f	labiodental fricativa sorda	fumeral, fer
s	alveolar fricativa sorda	judici, cinquanta
z	alveolar fricativa sonora	casa, posa
ts	alveolar africada sorda	tots, potser
dz	alveolar africada sonora	tretze, catorze
ʃ	prepalatal fricativa sorda	calaix, moixó
ʒ	prepalatal fricativa sonora	boja, pujar
t͡ʃ	prepalatal africada sorda	xiquet, roig

d͡ʒ	prepalatal africada sonora	jóvens, taronja
l	líquida lateral alveolar	lo, la
ʎ	lateral palatal	all, fulla
ɾ	bategant alveolar	carabassó, escarabat
r	vibrant alveolar	ramat, carro
m	nasal bilabial	malalt, metge
ɱ	nasal labiodental	infern, infusió
n	nasal alveolar	llimona, un
ɲ	nasal palatal	fenya, samfanya
ŋ	nasal velar	mangrana, encara

RESULTATS: LA DESCRIPCIÓ LINGÜÍSTICA

Fonètica

VOCALISME TÒNIC

El sistema del vocalisme tònic de Flix és el propi del català occidental:

i u
e o
ɛ ɔ
a

*Tractament d'*A *tònica llatina*

La medial oberta /a/ etimològica manté la mateixa articulació que el llatí vulgar [a] en les formes rizotòniques dels verbs del tipus *jaure, nàixer* i *traure,* i en altres mots:

IACERE > j[a]ure	NASCERE> n[à]ixer
TRAHERE > tr[a]ure	*ACQUA> [a]igua

Llevat de: LACTE> ll[e]t, en què la medial oberta tònica ha sofert un tancament per influència del grup de iod -CT-.

*Tractament d'*Ĭ Ē *tòniques llatines*

El resultat d'Ĭ/Ē llatines és vocal palatal semitancada [e], i, per tant, conserva el mateix timbre del llatí vulgar:

CĬLIA> c[e]lla	PARĒTE> par[e]t
OVĬCULA> ov[e]lla	BĒSTIA>b[e]stia
PARĬCULU> par[e]ll	CĒPA>c[e]ba
AURĬCULA>or[e]lla	CONĒSCET>con[e]ix
RUBĬCULU>rov[e]ll	*PATĒSCET>pat[e]ix
STRĬNGET>restr[e]ny	*COMINĬTIAT>com[e]nça
PĬRA>p[e]ra	SĬNE>s[e]nse
BĬBERE>b[e]ure	

Tractament d'Ĕ tònica llatina

El resultat de la Ĕ tònica llatina és vocal palatal semitancada [e] en bona part del domini lingüístic català:

PĔNSAT> p[e]nsa TĔMPUS> t[e]mps

VĔTULA> v[e]lla

Tractament d'Ŏ tònica llatina

El resultat d'Ŏ tònica llatina és vocal velar semioberta [ɔ]:

PLŎVET> pl[ɔ]u ŎVU> [ɔ]u

BŎVE> b[ɔ]u DIE IŎVIS> dij[ɔ]us

Tractament d'Ō Ŭ tòniques llatines

Totes dues vocals mantenen el mateix timbre que en el llatí vulgar [o]:

PAVŌRE> p[o] TŌFU> t[o]u

En canvi, en el mot FŬSU, en què la vocal tònica llatina és una U, el resultat ha estat el de vocal velar tancada: f[u]s, solució aquesta que és pròpia del català nord-occidental.

Diftongs tònics

Els diftongs dels grups /kwá/ i /gwá/ es mantenen tant en posició inicial com interna i final. El diftong /ew/ també es conserva. Tots dos són trets propis del subdialecte nord-occidental:

quatre: [kwá]treaguaita: a[gwá]ita

cinquanta: cin[kwá]ntaigual: i[gwá]l

VOCALISME ÀTON

El sistema del vocalisme àton del parlar de Flix és el següent:

i u

e o

a

Tractament de la /a/ i de la /e/ en posició pretònica i posttònica

És una característica dels parlars occidentals la distinció entre /a/ i /e/ en posició pretònica i posttònica:

patata - p[a]tata herbeta - h[e]rbeta

escarabat - esc[a]r[a]bat quinze - quinz[e]

carabassó - c[a]r[a]b[a]ssó vergonya - v[e]rgonya

Tanmateix, quan /e/ es troba en posició pretònica inicial i en els segments *es-* i *en-* tendeix a obrir-se en [a]:

escales - [a]scalesenciam - [a]nciam

escarabat - [a]scarabatencara - [a]ncara

espill - [a]spillentrada - [a]ntrada

En alguns casos en què aquesta vocal va precedida de consonant la palatal /ʎ/, es pot articular vocal medial oberta:

llençol - ll[a]nçol

Hem de tenir en compte que aquesta forma ja es documenta al segle XV en el text *Processos de crims*, on ja es poden trobar algunes de les formes pròpies dels parlars occidentals.

La /a/ en posició pretònica i en contacte amb bategant es conserva, mentre que la /e/ en aquest context no s'articula:

escarabat - esc[a]rabat — veremar - [bɾemá]

carabassó - car[a]bassó — berenar - [bɾená]

En contacte amb una consonant prepalatal sorda o sonora /ʃ/ o /ʒ/, /e/ es pot tancar en [i]:

queixal - [kiʃál] — menjar - [miŋd͡ʒá]

deixar - [diʃá] — llegir - [ʎiʒí]

Tractament de la /o/ en posició pretònica i posttònica

La /o/ s'articula com a tal en posició pretònica i posttònica, tret propi dels parlars occidentals:

potet - p[o]tet — conill- c[o]nill

tomata - t[o]mata — molinet - m[o]linet

carro - carr[o] — ferro - ferr[o]

Quan /o/ va seguida de vocal palatal tancada /i/ o vocal velar tancada /u/ en posició tònica, pot articular-se [u]. Joan Veny documenta aquest fenomen en català medieval:

cosins - c[u]sins — moixó - m[u]ixó

coixí - c[u]ixí — collir- c[u]llir

Tractament de la /o/ en posició inicial

La /o/ en posició inicial diftonga [aw], tret que és general a tot el nord-occidental. Aquest fenomen es produeix per fonètica sintàctica: l'article femení *la* s'aglutina al substantiu del mateix gènere de tal manera que la vocal medial de l'article es percep com la vocal inicial del mot, i apareix el diftong esmentat.[1] La força d'aquesta diftongació és tal que dels mots del gènere femení han passat als del masculí i, fins i tot, a alguns verbs:

orella - [aw]rella — ovella - [aw]vella

oliva - [aw]liva — olor - [aw]lor

obrir - [aw]brir — ofegar - [aw]fegar

Tractament dels diftongs àtons

Els diftongs /kwa/, /gwa/ es mantenen en posició inicial i final:

quaresma - [kwa]resma — llengua - llen[gwa]

Pasqua - pas[kwa] — aigua - ai[gwa]

Tanmateix, en alguns casos es produeix una monoftongació en [o]:

quaranta - [ko]ranta

CONSONANTISME

Pèrdua de la labiodental sonora

El so labiodental sonor /v/ s'ha perdut i s'ha transformat en bilabial oclusiva sonora [b] quan es troba en posició inicial; i en bilabial aproximant [β] quan es troba tant en posició intervocàlica com interna. Exemples:

vi - [b]i	fava - fa[β]a
vaca - [b]aca	Esteve - Este[β]e
canvi - can[β]i	plorava - plora[β]a

La lateral palatal /ʎ/

L'articulació palatal lateral sonora [ʎ] s'utilitza en tres casos:

a) En primer lloc, en aquells mots que provenen de l'ètim llatí que tenia lateral geminada -LL- i que en català s'articula palatal:

GALLINA > ga[ʎ]ina

CABALLU > cava[ʎ]

b) En segon lloc, en els mots que provenen del mot llatí amb lateral inicial -L-, que en català ha palatalitzat seguint la tendència general:

LUPU > [ʎ]op

LENTICULA > [ʎ]entilla

c) En tercer lloc, en aquells mots que en llatí tenien un grup de iod format per consonant lateral i semiconsonant palatal -LJ-, o bé per consonant oclusiva velar sorda i lateral alveolar -C'L-, o bé per consonant dental oclusiva sorda i lateral alveolar -T'L-. Per tant, no hi ha iodització en els mots que provenen de iod llatina:

CILIA > ce[ʎ]a	PALEA > pa[ʎ]a
FOLIA > fu[ʎ]a	ALIU > a[ʎ]
OCULU > u[ʎ]	VETULA > ve[ʎ]a

La nasal adventícia

Davant de la consonant /g/ se sol articular en els parlars occidentals una nasal adventícia [ŋ] en alguns mots:

magrana - ma[ŋ]grana

llangosta - lla[ŋ]gosta

Vocalització de la /l/ + consonant

La líquida lateral alveolar sonora /l/ precedida de medial /a/ i seguida de consonant bilabial oclusiva sonora /b/ vocalitza en [w]:

albergínia - a[w]bergínia

albercoc - a[w]bercoc

Tractament de /ʃ/ i /ʒ/ en posició inicial i postconsonàntica

Les consonants fricatives alveolars sorda /ʃ/ i sonora /ʒ/ en posició inicial i postconsonàntica s'articulen africades [t͡ʃ] i [d͡ʒ] respectivament:

xuclar - [t͡ʃ]uclar — jove - [d͡ʒ]ove

panxa - pan[t͡ʃ]a — àngel - an[d͡ʒ]el

Tractament de /ʃ/ i /ʒ/ en posició intervocàlica i de /ʃ/ final

La consonant prepalatal fricativa sorda /ʃ/ i la sonora /ʒ/ en posició intervocàlica segreguen una iod, i la prepalatal fricativa sorda també en posició final:

caixa - ca[jʃ]a — coix - co[jʃ]

coixí - co[jʃ]í — greix - gre[jʃ]

boja - bo[jʒ]a — major - ma[jʒ]or

pujar - pu[jʒ]ar

Tractament de la prepalatal en posició intervocàlica

Els grups llatins -TICU, -DICU, -DY- i -I- han donat com a resultat una africada prepalatal en tots els casos:

FORMATICU> forma[d͡ʒ]e — CORRIGIA> corre[d͡ʒ]a

PEIORE> pi[d͡ʒ]or — MEDICU>me[d͡ʒ]e

Tractament del grup /jn/ + vocal

El grup consonàntic [jn] seguit de vocal medial oberta /a/ palatalitza en nasal palatal sonora [ɲ]:

cuina - cu[ɲ]a — becaina - beca[ɲ]a

feina - fe[ɲ]a — samfaina - samfa[ɲ]a

Els grups secundaris llatins N'R i L'R

Els grups secundaris llatins N'R i L'R s'articulen amb una consonant dental oclusiva sonora [ndɾ], [ldɾ], que no és etimològica sinó epentètica, és a dir, apareix per facilitar la pronúncia d'aquest grup consonàntic:

DOLERE > do[ldɾ]e — TENERE > ti[ndɾ]e

VALERE > va[ldɾ]e

La bategant /ɾ/ final

La consonant bategant [ɾ] final tant en els mots no monosíl·labs com en els monosíl·labs no s'articula, fenomen que és propi dels parlars nord-occidentals:

pujar - [pujʒá] — pitjor - [pid͡ʒó]

pescadors - [peskadós] — dur - [dú]

veremar - [bremá] — por - [pó]

Seguida de pronom feble, tampoc no s'articula:

canviar-la - [kamβiála] — convidar-nos - [komβiðámos]

trucar-me - [trukám] — castigar-los - [kastiɣáls]

Els grups consonàntics /bl/ i /gl/

Aquests grups consonàntics s'articulen amb aproximant:

doble - do[βl]e

poble - po[βl]e

Els grups finals -NT, -LT, -NC, -NG

Tant la dental com la velar d'aquests grups en posició final és muda:

malalt - [malál] font - [fɔ́n]

sang - [sáŋ] blanc - [bláŋ]

Morfosintaxi

MORFOLOGIA NOMINAL

Gènere i nombre

Els mots proparoxítons llatins sensibilitzen la nasal en el plural -NS, aquest fenomen però es troba en regressió en les generacions més joves:

home - hòmens jove - jóvens

terme - térmens marge - màrgens

Aquesta nasal etimològica dels plurals ja es documenta en textos antics del bloc occidental, com ara al *Regiment de preservació de pestilència* de Jacme d'Agramont, datat del segle XIV, i als *Processos de crims* del segle XV.

L'article

L'article definit masculí presenta la forma plena, *lo*, que és l'etimològica. Aquesta forma prové del demostratiu llatí ILLU. Val a dir que la forma plena de l'article masculí era la forma general en català medieval i fins a la reforma fabriana de l'any 1918 era considerada la forma literària. Aquest article és general a tot el dialecte nord-occidental. El sistema de l'article definit és el següent:

Mot precedent acabat en	*Masc. sing.*	*Fem. sing.*	*Masc. pl.*	*Fem. pl.*	*Mot següent començat en*
consonant	lo	la	los	les	consonant
consonant	l	l	los	les	vocal
vocal	lo/l	la	los/ls	les	consonant
vocal	l	la/l	los/ls	les	vocal

El masculí analògic

El català nord-occidental en els mots acabats en *-ista* crea un masculí analògic a d'altres substantius del tipus mestre - mestra:

dentista - dentiste

periodista - periodiste

Canvis de gènere

El llatí clàssic coneixia el gènere neutre tant en substantius com en adjectius. Aquest gènere va desaparèixer en llatí vulgar i, per tant, en les llengües romàniques ja no es conserva. Els mots de gènere neutre en llatí vulgar van passar als gèneres masculí o femení. Un d'aquests mots era FRIGIDUS, un adjectiu neutre que va donar el substantiu *fred*. La majoria de parlars catalans tenen aquest mot amb gènere masculí, però el flixanco el té amb el gènere femení: *la fred*. Aquesta forma també es troba en català nord-oriental —rossellonès i capcinès. Val a dir que el contrari meteorològic del fred és *la calor*, que té gènere femení, la qual cosa contribueix a reforçar més el canvi de gènere del substantiu *fred*.

Els pronoms personals

Els pronoms personals que fan funció de subjecte són els següents:

	Singular	*Plural*
1a persona	io	naltros
2a persona	tu	valtros
3a persona	ell, ella	ells, elles

La primera persona del singular, *io*, s'articula amb una semiconsonant palatal [j]. Els pronoms de primera i segona persones presenten una forma molt reduïda. L'ètim llatí d'aquestes formes és NOSALTEROS i VOSALTEROS respectivament. La consonant alveolar fricativa sonora /z/ intervocàlica fa un pas més enllà en l'evolució fonètica i cau. Aleshores, l'hiat entre la velar semitancada i la medial oberta /oa/ es resol amb la caiguda de la vocal àtona, que és la velar semitancada. Finalment, es crea un plural analògic en *-os* a altres mots que, etimològicament, el tenen del mateix tipus.

Els pronoms personals en funció d'objecte presenten la forma plena en totes les persones, llevat de la forma reduïda en la segona persona. Val a dir que la bilabial oclusiva sonora inicial de *mos* no és etimològica —l'ètim llatí és NOS— sinó analògica al pronom personal de primera persona *me*, en el qual és etimològica.

	Singular	*Plural*
1a persona	me	mos
2a persona	te	us
3a persona	se	se

Els pronoms *mos* i *us*, quan es combinen amb altres pronoms perden l'alveolar fricativa final: *mô'n vam anar, û'n vau anar*.

Els demostratius

Els demostratius de proximitat provenen del demostratiu llatí ISTU. En un principi, les formes evolucionades dels demostratius masculins eren *est, ests,*

que tenien una pronúncia difícil, per facilitar-la en masculí singular apareix una vocal de suport, que en català és *-e*. La forma de masculí presenta un plural *-os* analògic a altres mots que també fan aquest tipus de plural, com ara *boscos* o *discos*.

El demostratiu de llunyania també presenta l'aglutinació de dos mots llatins: la partícula ECCU i el demostratiu llatí ILLU. Aquesta partícula llatina era de reforç. En el demostratiu de llunyania és general a tots els parlars catalans. Tanmateix, aquesta partícula de reforç també es pot trobar aglutinada al demostratiu de proximitat. De fet, el subdialecte tortosí és l'únic del dialecte nord-occidental que no aglutina aquesta partícula amb el demostratiu de proximitat. Aquest tret el comparteix amb un altre dialecte del bloc occidental: el valencià general. Tanmateix, al costat d'aquestes formes del demostratiu de llunyania en podem trobar unes altres, en les quals s'ha segregat una nasal adventícia entre la vocal medial oberta inicial /a/ i la velar oclusiva sorda /k/. Aquest fenomen ja ha aparegut abans amb la velar oclusiva sonora.

	Singular	*Plural*
	Masculí femení	*Masculí femení*
Proximitat	este esta	estos estes
Llunyania	aquell/anquell aquella/anquella	aquells/anquells aquelles/anquelles

El demostratiu de llunyania presenta una doble forma, ja que pot generar una nasal adventícia davant de la consonant velar.

Els possessius

Els possessius femenins presenten les variants més antigues tant en singular com en plural. Aquestes formes no són etimològiques, sinó analògiques al possessiu etimològic *meu*. Aquesta forma del possessiu femení és característica del català de tot el bloc occidental.

	Singular	*Plural*
	Masculí femení	*Masculí femení*
1a persona	meu meua	meus meues
2a persona	teu teua	teus teues
3a persona	seu seua	seus seues

Els possessius àtons s'utilitzen davant les formes de parentiu sempre i en tots els casos. Aquests possessius són etimològics, llevat de les formes del masculí plural que es formen analògiques a les formes del masculí singular. Val a dir també que les formes de femení plural etimològiques —*mes, tes, ses*— no s'utilitzen, ja que les formes de femení singular s'utilitzen tant en substantius en singular com en plural.

	Singular	*Plural*
	Masculí femení	*Masculí femení*
1a persona	mon ma	mons ma
2a persona	ton ta	tons ta
3a persona	son sa	sons sa

Els numerals

El numeral dos s'utilitza tant per al gènere masculí com per al femení; és a dir, la distinció dos - dues s'ha perdut: *Tinc dos néts i dos nétes.*

Els adverbis

Alguns dels adverbis propis del parlar de Flix:

Hasta és la forma pròpia del dialecte nord-occidental, tot i que en lleidatà pot alternar amb la forma *fins*: *Vam arribar hasta l'ermita.*

Menos és un castellanisme estès arreu, tot i que hi ha dialectes que tenen la forma *menys*.

A munts té el significat de *molt*: *És una camisa a munts bonica.*

Ancabat té el significat de *després*. Es dóna tant en lleidatà com en tortosí: *Ancabat anirem a passejar.*

Después castellanisme estès arreu. En tortosí es dóna sempre, en lleidatà pot alternar amb la forma *després*. Aquesta forma també té el significat d'*abans* i encara és viva en les generacions més grans: *Después la vida ere molt difícil.*

Alego té el significat de *després*, però amb un matís d'immediatesa. És la forma pròpia del tortosí: *Alego no caldrà anar a estudi.*

Prompte té el significat d'*aviat*. És la forma pròpia del tortosí: *Ens aixecàvem prompte.*

Preposicions

En aquest apartat cal fer una menció especial de la preposició *en*. La preposició *en* és pròpia del subdialecte tortosí —i també del valencià general. En aquests parlars s'ha produït una confusió de les preposicions *en* i *amb*. Aquesta confusió es resol amb una forma única de preposició: *en*. La preposició *en*, doncs, assumeix tant els usos propis com els de la preposició *amb*. Aquesta confusió de preposicions es troba en documents valencians del segle xv: *Hi vam anar en lo tren; Io volia anar en ell; Ho va fer en un martell.*

Interjeccions

La interjecció més característica del parlar de Flix és el mot *xeic*. Aquesta expressió s'utilitza en determinats casos, com ara per referir-se a l'interlocutor en una conversa o com una simple interjecció: *No m'atabalos, xeic!; Xeic! Ja n'hi ha prou!*

Morfologia verbal

Infinitiu

En alguns infinitius del segon grup s'hi afegeix una velar analògica, tanmateix aquest fenomen no és exclusiu dels parlars occidentals, sinó que el podem trobar arreu del domini lingüístic català :

calguer - [kalɣé] poguer - [poɣé]

capiguer - [kapiɣé]

També hi trobem els infinitius analògics tindre i vindre, que s'han creat damunt de les formes dissimilades dels futurs i de les formes rizotòniques amb /i/ de la primera persona del present d'indicatiu.

Present d'indicatiu

El morfema de primera persona del present d'indicatiu és la vocal /o/. Aquest no és el morfema etimològic, sinó que el morfema etimològic és zero, *cant*, que s'ha conservat en el dialecte balear; posteriorment s'hi va afegir la vocal de suport /e/ - *cante*, pròpia del dialecte sud-occidental, i finalment, per evitar confusions amb la tercera persona del present d'indicatiu que té la mateixa forma, *cante*, es va canviar a /o/:

CANTAR *jo canto*

MENJAR *jo menjo*

El morfema de tercera persona de present d'indicatiu és /e/, que és l'etimològic, ja que procedeix del morfema llatí -AT:

CANTAR *ell cante*

MENJAR *ell menge*

Aquest tret acosta el parlar de Flix al subdialecte lleidatà i l'allunya del tortosí. Alguns verbs presenten com a morfema de primera persona una consonant velar sorda /k/. Aquesta velar apareix per analogia a la primera persona del present d'indicatiu de verbs del tipus *dir - dic* i *dur - duc*.

BEURE *jo bec*

VEURE *jo vec*

Un altre tipus de morfema de primera persona del present d'indicatiu és el dels verbs *anar, fer* i *haver*:[2]

ANAR *jo vai*

FER *jo fai*

HAVER *jo hai*

El verb *haver* auxiliar tant en el pretèrit indefinit com en la perífrasi d'obligació presenta la forma següent:

Jo [áj] Nos. [ám]

Tu [ás] Vos. [áw]

Ell [á] Ells [án]

Els morfemes de quarta i cinquena persones del present indicatiu són *-em* i *-eu* respectivament, que són les mateixes formes del present de subjuntiu. Aquestes formes no són etimològiques en la primera conjugació, ja que els ètims són -AMUS, -ATIS, i, per tant, hauria de donar *-am*, *-au* —que encara es conserva en algunes localitats de la Terra Alta. Els morfemes *-em*, *-eu* són formes analògiques a la segona conjugació, en els quals són etimològiques, ja que els ètims són -EMUS, -ETIS.

	CANTAR	DIR	DORMIR	ANAR
Nos.	*cantem*	*diguem*	*dormim*	*anem*
Vos.	*canteu*	*digueu*	*dormiu*	*aneu*

Pretèrit imperfet d'indicatiu

El morfema de tercera persona del pretèrit imperfet d'indicatiu és la vocal /e/, que, com ja hem comentat a propòsit del present d'indicatiu és el morfema etimològic:

PLORAR *ell plorave*

PERDRE *ell perdie*

DORMIR *ell dormie*

El pretèrit imperfet d'indicatiu dels verbs de la primera conjugació pot presentar dues variants. D'una banda, es pot donar la forma amb la bilabial aproximant intervocàlica, que és el morfema propi del pretèrit imperfet; d'altra banda, pot aparèixer la forma amb la caiguda d'aquest morfema. Totes dues formes són possibles i poden coexistir en un mateix parlant:

ESTAR

Jo	*estava/estaa*	Nos.	*estàvem/estàem*
Tu	*estaves/estaes*	Vos.	*estàveu/estàeu*
Ell	*estave/estae*	Ells	*estaven/estaen*

ANAR

Jo	*anava/anaa*	Nos.	*anàvem/anàem*
Tu	*anaves/anaes*	Vos.	*anàveu/anàeu*
Ell	*anave/anae*	Ells	*anaven/anaen*

Val a dir que les primeres formes són més pròpies de les generacions joves, més influïdes per la llengua escrita, i que les segones són més habituals en les generacions més grans; tot i així, la caiguda del morfema de pretèrit imperfet d'indicatiu gaudeix encara de força vitalitat d'ús.

En alguns verbs de la segona conjugació es conserva l'accentuació etimològica de la llengua antiga, ja que no s'ha produït un desplaçament de l'accent cap al radical. Aquest és un tret propi del subdialecte tortosí, que el lleidatà no ha mantingut.

DIR

Jo [día]	Nos. [díem]
Tu [díes]	Vos. [díew]
Ell [díe]	Ells [díen]

El condicional

El morfema de tercera persona del condicional és /e/:

PLORAR *ell plorarie*

PERDRE *ell perdrie*

DORMIR *ell dormirie*

Present de subjuntiu

El present de subjuntiu presenta en la primera persona el morfema /a/. Aquest morfema és etimològic en la segona i tercera conjugacions, ja que el morfema llatí és -AM, i per tant, dóna *-a*. Tanmateix, no és etimològic en la primera conjugació (el morfema llatí és -EM i, per tant, donaria *-e*), però es fa analògic a la resta de conjugacions. Aquest morfema és general a tot el català nord-occidental:

	CANTAR	DIR	DORMIR	ANAR
Nos.	*cantem*	*diguem*	*dormim*	*anem*

	CANTAR	DIR	DORMIR	ANAR
Jo	*canta*	*diga*	*dorma*	*vaiga*

El morfema de present de subjuntiu de la segona, tercera i sisena persones és /o/. Aquest morfema no és etimològic, sinó que s'ha generat per distingir les formes del present de subjuntiu de les de l'indicatiu:

	CANTAR	DIR	DORMIR	ANAR
Tu	*cantos*	*digos*	*dormos*	*vaigos*
Ell	*canto*	*digo*	*dormo*	*vaigo*
Ells	*canton*	*digon*	*dormon*	*vaigon*

Aquest morfema, dins del català nord-occidental, és propi del lleidatà i d'algunes localitats de la part alta de la Ribera d'Ebre, a banda del parlar de Flix, també el podem trobar en els parlars de Vinebre i Ascó. D'altra banda, aquest morfema de present de subjuntiu presenta una gran varietat a la Ribera d'Ebre, ja que també hi podem trobar el morfema en *-e* —*que ell cante, que ell vingue*—, propi de Riba-roja d'Ebre; o bé el morfema amb semiconsonant palatal antihiàtica, *-ia, -ies* —*que jo càntia, que ell vínguia*—, propi de Rasquera.

Alguns verbs com ANAR i FER en el present de subjuntiu agafen una velar aproximant sonora precedida d'una iod en algunes formes:

	ANAR		FER
Jo	*vaiga*	Jo	*faiga*
Tu	*vaigos*	Tu	*faigos*
Ell	*vaigo*	Ell	*faigo*
Ells	*vaigon*	Ells	*faigon*

Pretèrit imperfet de subjuntiu

El pretèrit imperfet de subjuntiu presenta el morfema /a/ en la primera persona. Aquest morfema no és etimològic, sinó analògic al morfema de la primera persona del present de subjuntiu; com hem vist abans, en la primera conjugació aquest morfema de present de subjuntiu no era etimològic, sinó analògic a la resta de conjugacions:

	CANTAR	DIR	VALDRE	DORMIR	PATIR
Jo	*cantessa*	*diguessa*	*valguessa*	*dormissa*	*patissa*

La segona persona del pretèrit imperfet de subjuntiu té el morfema /e/. La quarta, cinquena i sisena persones presenten el morfema /i/ o /e/:

	CANTAR	DIR	VALDRE	DORMIR	PATIR
Tu	*cantesses*	*diguesses*	*valguesses*	*dormisses*	*patisses*
Ell	*cantés*	*digués*	*valgués*	*dormís*	*patís*
Nos.	*cantéssem*	*diguéssem*	*valguéssem*	*dormíssem*	*patíssem*
Vos.	*cantésseu*	*diguésseu*	*valguésseu*	*dormísseu*	*patísseu*
Ells	*cantessen*	*diguessen*	*valguessen*	*dormissen*	*patissen*

La quarta i cinquena persones tenen la mateixa forma en el present i en el pretèrit imperfet de subjuntiu. Exemples:

PRESENT DE SUBJUNTIU

DIR

Ell vol que nosaltres diguéssem

Ell vol que vosaltres diguésseu

ANAR

Ell vol que nosaltres anéssem

Ell vol que vosaltres anésseu

IMPERFET DE SUBJUNTIU

DIR

Ell volia que nosaltres diguéssem

Ell volia que vosaltres diguésseu

ANAR

Ell volia que nosaltres anéssem

Ell volia que vosaltres anésseu

Els incoatius

Els presents d'indicatiu i de subjuntiu dels verbs PATIR i COMPLIR presenten un increment incoatiu en la primera, segona, tercera i sisena persones, que és etimològic. L'incoatiu -ISC- llatí dóna l'increment -ix-.[3] Tanmateix, val a dir que la primera persona d'aquests verbs no és etimològica; en aquest cas, fonèticament el resultat no pot ser el de prepalatal fricativa sorda /ʃ/; aquesta persona és analògica a la resta de persones del verb, que són etimològiques:

	PATIR		COMPLIR	
Jo	*patixo*	*patixa*	*cumplixo*	*cumplixa*
Tu	*patixes*	*patixos*	*cumplixes*	*cumplixos*
Ell	*patix*	*patixo*	*cumplix*	*cumplixo*
Nos.	*patim*	*patíssem*	*cumplim*	*cumplíssem*
Vos.	*patiu*	*patisseu*	*cumpliu*	*cumplisseu*
Ells	*patixen*	*patíxon*	*complixen*	*cumplixon*

Alguns verbs de la tercera conjugació tendeixen a desenvolupar un increment incoatiu, que és analògic als verbs de la tercera conjugació incoatius:

	COSIR	DORMIR
Jo	*cusixo*	*dormixo*
Tu	*cusixes*	*dormixes*
Ell	*cusix*	*dormix*
Nos.	*cusim*	*dormim*
Vos.	*cusiu*	*dormiu*
Ells	*cusixen*	*dormixen*

El verb SER

El verb llatí ESSERE dóna en català nord-occidental l'infinitiu *ser*. El present d'indicatiu d'aquest verb no presenta cap particularitat especial en el parlar de Flix, tret del cas de la tercera persona, en la qual alternen dues formes:

Ell *és/é*

En alguns casos la tercera persona del present d'indicatiu pot perdre la consonant alveolar fricativa sorda final. Aquest tret el comparteix amb dos subdialectes més del català nord-occidental: el ribagorçà i el pallarès.

L'imperatiu futur

Una de les maneres de construir el mode imperatiu és mitjançant l'estructura següent: el verb en temps futur seguit dels pronoms febles corresponents. Exemples:

Fixaràs-t'hi una altra vegada

Portaràs-me el que t'hai dit

Hem de tenir en compte tanmateix que aquesta construcció es conserva únicament en les generacions més grans. L'imperatiu futur és propi del dialecte nord-occidental, concretament del lleidatà i del tortosí.

Lèxic

El lèxic no és qualitativament important a l'hora d'ubicar diatòpicament un parlar; tanmateix, és l'apartat on es fa palesa la riquesa del parlar. L'enquesta sobre lèxic es va basar en l'agrupació de mots rellevants sota diversos camps semàntics, en aquest cas són quatre: els vegetals, l'ésser humà i les seves activitats, els animals i la casa. Tot i així, també es van tenir en compte els mots que anaven sorgint espontàniament enmig de la conversa. Com veurem tot seguit, el parlar de Flix comparteix mots amb diferents subdialectes catalans, tot i que quantitativament hi trobem més mots propis del dialecte nord-occidental i dels subdialectes lleidatà i tortosí.

El parlar de Flix comparteix amb tot l'occidental una sèrie de mots: *arena, dimats, espill, fadrí, granera, melic, panís, roig, romer, timó, torcar, paréixer* i *xiquet*.

Els mots que comparteix amb la varietat nord-occidental són: *dillums, doble, galleta, guerxo, maçana, mangrana, mitges,* i *muixó*.

Tanmateix, també comparteix alguns mots amb el valencià: *bajoca, clau, fumeral, gentilla, xalar, fesol* i *llépol*.

També són abundants els mots que comparteix amb el lleidatà: *silló, tartanya, xop, un pinte* i *coa*.

Amb el subdialecte tortosí també comparteix alguns mots: *bancal, mano - mana, xeic* i *botana*.

El parlar de Flix, com passa en molts altres parlars catalans d'arreu, s'ha vist afectat per la pressió exercida pel castellà i, per tant, són nombrosos els castellanismes que hi podem trobar, alguns dels quals són: *bassura, bueno, vale, iegua, cucaratxa* i *xarco*.

Per últim caldria esmentar alguns mots que són propis del parlar de Flix, si bé alguns es poden trobar també en parlars d'altres localitats, com ara: *marxicolí, espona, primentó, safanòria, llord, llimpiar, rabosa* i *ferramenta*.

Val a dir que alguns d'aquests mots es poden trobar en altres dialectes catalans. Els paral·lelismes lèxics són els següents:

a) Mots que comparteix amb el subdialecte tarragoní: arena, bajoca, dillums, doble, fadrí, xalar, guerxo, llépol, mangrana, xiquet, romer, fesol, melic, moixó, timó.

b) Mots que comparteix amb el balear: arena, doble, fadrí, llépol, agranar, enguany, rabosa, clau, xalar, granera.

c) Mots que comparteix amb el rossellonès: melic, tomata, roig, granera.

d) Mots que comparteix amb l'alguerès: arena, fadrí, granera, torcar.

CONCLUSIONS

La descripció lingüística del parlar de la localitat de Flix ens permet ubicar-lo al bloc del català occidental i al dialecte nord-occidental, i, quant al subdialecte, tot seguit veurem que presenta problemes d'adscripció.

Tots els estudis sobre dialectologia —Antoni M. Alcover, Pere Barnils, Joan Veny, Montserrat Alegre, Jordi Colomina, la *Gran enciclopèdia catalana*— coincideixen a considerar que la isoglossa que separa el bloc occidental del bloc oriental és la del resultat de Ĭ/Ē llatines. En el bloc oriental el resultat és palatal semioberta /ɛ/; i en el bloc occidental és palatal semitancada /e/. En el parlar de Flix hem comprovat l'existència de /e/ com a resultat de Ĭ/Ē llatines.

CĬLIA > c[e]lla	CĒPA > c[e]ba
AURĬCULA > or[e]lla	PARĒTE > par[e]t

Una altre dels trets que s'utilitzen per distingir tots dos blocs és el de les neutralitzacions. Els parlars del bloc oriental neutralitzen en posició àtona, tant pretònica com posttònica, /a/, /e/ i /ɛ/ en vocal medial semitancada [ə]; i *també neutralitzen en aquestes posicions* /o/, /u/ en /u/. Tanmateix, els parlars del bloc occidental no coneixen aquest fenomen:

potet: p[o]tet	vergonya: v[e]rgony[a]
cases: cas[e]s	carro: carr[o]

Aquestes dues són les característiques de bloc que tothom està d'acord a considerar les més importants per establir la diferenciació entre tots dos blocs. Per tant, podem concloure que el parlar de Flix pertany al bloc occidental ja que hi comparteix les dues característiques definitòries. A banda d'aquests, tanmateix, hi ha altres trets fonètics propis del català occidental, com ara: la manca de iodització, l'africament de [ʒ] i [ʃ] en posició inicial i postconsonàntica, la creació d'una nasal adventícia en contacte amb [ɣ] en alguns mots i la segregació de iod davant [ʒ].

La isoglossa que es considera més important a l'hora de dividir els dos dialectes principals del català occidental és la de la desinència de l'imperfet de subjuntiu. En el dialecte nord-occidental aquesta desinència és *-esses*, *-isses*, mentre que en el sud-occidental o valencià és *-ara*, *-era*, *-ira*. En el treball de camp, els imperfets de subjuntiu tenen com a morfema *-esses*, en la primera i segona conjugacions, i *-isses* en la tercera conjugació. El parlar de Flix, doncs, pertany al dialecte nord-occidental ja que hi comparteix el tret del morfema d'imperfet de subjuntiu. Tanmateix, hi ha més característiques que defineixen aquests dialectes:

– quant a vocalisme àton cal esmentar l'articulació de /e/ en els segments inicials *en-*, *es-* en [a]:

escarabat: [a]scarabat	escales: [a]scales

– seguint amb el vocalisme àton, cal esmentar la diftongació en [aw] de /o/ en posició inicial:

orella: [aw]rella	ovella: [aw]vella

– ja dins del consonantisme, la lateral alveolar /l/ seguida de consonant vocalitza en [u], com ara:

albergínia: a[w]bergínia	albercoc: a[w]bercoc

– el grup consonàntic /jn/ en posició intervocàlica s'articula nasal palatal [ɲ]:

cuina: cu[ɲ]a feina: fe[ɲ]a

– quant a morfologia nominal, destaca l'ús de la forma plena de l'article definit masculí: *lo, los*.

– els possessius tònics: *mon - ton - son, ma - ta - sa*.

– la conservació de la nasal en el plural dels antics proparoxítons llatins.

– l'increment incoatiu -ISC- de determinats verbs.

– el morfema /o/ de la primera persona del singular del present d'indicatiu.

Tots aquests trets que defineixen el dialecte nord-occidental, els trobem a la parla del Flix, per tant, no hi ha cap dubte que pertany al dialecte nord-occidental.

La ubicació del parlar de Flix en un dels subdialectes del dialecte nord-occidental no és clara, ja que en la descripció lingüística trobem trets propis de dos subdialectes: el lleidatà i el tortosí.

Les característiques que el parlar de Flix comparteix amb el subdialecte lleidatà són les següents:

– els pronoms personals: *naltros - valtros*.

– el morfema /a/ en la primera persona del present de subjuntiu.

– el morfema /o/ en la segona, tercera i sisena persones del present de subjuntiu.

– la pèrdua de l'aproximant intervocàlica /β/ en el pretèrit imperfet d'indicatiu.

– la no articulació de la /r/ final dels infinitius seguida de pronom feble.

Els trets pertanyents al subdialecte tortosí que trobem en el parlar de Flix són els següents:

– la forma del demostratiu sense l'aglutinament de la partícula llatina ECCU: *este - esta - estos - estes*.

– la conservació de la tònica etimològica en el pretèrit imperfet d'indicatiu dels verbs acabats en *-ure* i el verb *dir*.

– la desinència *-éssem/-ésseu* tant en el present com en l'imperfet de subjuntiu.

Les característiques que s'acaben d'esmentar demostren que en el parlar de Flix conflueixen trets tant del subdialecte lleidatà com del tortosí. Per tant, podem concloure que el parlar de Flix és un parlar de transició entre tots dos subdialectes. En aquest sentit, cal tenir en compte la ubicació geogràfica de la població de Flix, situada al nord de la Ribera d'Ebre i fronterera amb alguns municipis lleidatans. Flix ha estat sempre lloc de pas i, per tant, nexe d'unió entre zones amb parlars clarament tortosins amb d'altres de clarament lleidatans. Flix és una cruïlla entre tots dos subdialectes, que constitueixen els

trets del seu parlar. A banda de la ubicació específica de la localitat de Flix, també hem de tenir en compte la situació geogràfica de la comarca, la qual cosa es reflecteix en els seus parlars. La Ribera d'Ebre, lingüísticament parlant, es pot dividir en dues parts: els parlars del sud de la comarca s'acosten més al tortosí, mentre que els parlars del nord comparteixen trets qualitativament importants amb el lleidatà. Així doncs, els parlars de la Ribera d'Ebre són parlars clarament de transició entre tots dos subdialectes, però, especialment, ho és el parlar de Flix, com a parlar limítrof entre tots dos subdialectes.

BIBLIOGRAFIA

ALCOVER, A. M. I MOLL, F. B. (1926-1968): *Diccionari català-valencià-balear*. Ed. Moll, Palma de Mallorca.

ALEGRE, M. (1991): *Dialectologia catalana*. Teide, Barcelona.

BADIA MARGARIT, A. M. (1981): *Gramàtica històrica catalana*, Edicions Tres i Quatre, València.

BADIA, A. M.; PONS, L. I VENY, J. (1993): *Atles lingüístic del domini català. Qüestionari*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.

COLOMINA, J. (1999): *Dialectologia catalana. Introducció i guia bibliogràfica*. Universitat d'Alacant, Secretariat de Publicacions i Departament de Filologia Catalana, Alacant.

COROMINES, J. (1980): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Curial Edicions Catalanes, Barcelona.

COROMINES, J. (1990): *Gran enciclopèdia catalana*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

COT, M. (1998): "El parlar de Benissanet". Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre. *Miscel·lània* 12: 53-65.

CUBELLS, O. (2000): "El parlar de Garcia". Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre. *Miscel·lània* 14: 187-210.

GILI GAYA, S. (1932): "Estudi fonètic del parlar de Lleida", *Miscelánea Filológica dedicada a don Antoni Maria Alcover*, Palma de Mallorca.

GIMENO, L. (1986): "El tortosí septentrional". *Actes del Setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

GULSOY, J. (1976): "El desenvolupament de les formes de subjuntiu present en català", *Actes del Tercer Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

GRIERA, A. (1921): *Contribució a una dialectologia catalana*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.

GRIERA, A. (1923): *Atlas lingüístic de Catalunya*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona.

MARTÍ, J. (1970): *Contribució a l'estudi del dialecte occidental*. Diputació Provincial de Tarragona, Tarragona.

MARTÍ, J. et al. (1985): *Coneguem els nostres parlars*. Generalitat de Catalunya, Barcelona.

MASSIP, M.À. (1989): *Aproximació descriptiva al parlar tortosí*. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Tarragona.

NAVARRO, P. (1996): *Els parlars de la Terra Alta*. Diputació de Tarragona, Tarragona.

NAVARRO, P. (2000*a*): *Aproximació geolingüística als parlars del Priorat*. Migdia Serveis Culturals, Albarca.

NAVARRO, P. (2000*b*): *Aproximació geolingüística als parlars de la Ribera d'Ebre*. Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, Flix.

SOLANS, E. (1996): *Estudi fonètic sobre la parla de Lleida*. Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida.

PORREDON, R. (1992): *De Llevant fins a Ponent. Els parlars catalans*. La Magrana, Barcelona.

RECASENS, D. (1985): *Estudi lingüístic sobre la parla del Camp de Tarragona*. Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

SISTAC, R. (1990): "Els parlars de Ponent". *Ilerda. Humanitats*, XLVIII. Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, p. 191-195.

TURULL, A. (1990): "Notes sobre el lleidatà". *Ilerda. Humanitats*, XLVIII. Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida, p. 201-206.

VEGA, C. (1993): "El parlar de la Ribera d'Ebre dins el domini català". Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre. *Miscel·lània* 9: 79-90.

VEGA, C. et al. (1990): *La parla de la Ribera d'Ebre. Aspectes morfològics: la pronominalització àtona*. Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, Flix.

VENY, J. (1978): *Estudis de geolingüística catalana*. Edicions 62, Barcelona.

VENY, J. (1986): *Introducció a la dialectologia catalana*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

VENY, J. (1988): "La partió català occidental - català oriental". *Actes del Cinquè Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica (Tampa - St.Auhustine, 1987)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, p. 11-40.

VENY, J. (1998): *Els parlars catalans*. Ed. Moll, Palma de Mallorca.

NOTES

1. Joan Veny (1998) creu que aquest fenomen no és exclusiu del català nord-occidental sinó que es troba en zones del català oriental (tarragoní), on està documentada en medieval la variant *Aulot* (Olot).

2. Daniel Recasens (1985) explica aquestes formes per fonètica sintàctica, freqüència d'ús o analogia amb d'altres formes de la primera persona que han tingut la mateixa evolució.

3. Joan Veny (1991: 94) diu que aquest incoatiu "es remunta en català occidental al segle XIV, si bé es registren fluctuacions degudes a la llengua literària; aquestes formes podrien procedir ja de variants portades pels colonitzadors o bé ésser resultat d'una importació occitana en el català preliterari a l'època de la dependència de Tolosa".